FOAIA

pentru

MINTE, ANIMA SI LITERATURA.

Nr. 3. MERCURIU, 20. IANUARIU 1854.

Documinte vechi

pentru istori'a nationala Transsilvana.

C. MATHIAE I. PRIVILEGIALES*) ut Jobbagiones persoluto Terragio et habita Dnorum Terrestrium licentia libere ad Sedes Selyk et Medgyes transmigrare valeant de Anno 1470.

Mathias, Dei Gratia Rex Hung., Bohaem. etc. Fidelibus Nris universis et singulis, Praelatis, Baronibus et Comitibus, Castellanis Nobilibus, ipsorum Castellanis et officialibus, item Civitatibus Oppidis, Villis earumque Rectoribus, Judicibus et Villicis quibus praesentes ostendunt. Salutem et Gratiam! Cum antiqua Regni Nri Hungriae consvetudine dictante, quilibet Jobbagio et Jobbagionalis conditionis homo in quorumcunque Vrum possionibus residens habita licentia justoque Terragio deposito et aliis debitis suis persolutis, de Vris Possionibus tentatis honoribus seu officiolatibus, Vestrum e Medio ad duas sedes Saxonicales videlicet: Medgyes et Sellyk vocatas se transferre voluerint moraturi simul cum Universis eorum bonis et rebus libere recedere et abire permittatis contradictione et difficultate absque omni; alioquin commisimus et serie praesentium comittimus firmiter Fidelibus Nris Vajvodis vel Vice-Vajvodis Nris Trannicis ut prima praemis. mera Veritate omnes et singulos renitentes ad hoc ipsum efficacius. observand. p. poenas in talibus fieri solitas arctius compellant et adstringant. Authoritate Nra presentibus in hac parte ipsis concessa et justitia mediante. Secus n. facturi. Praesentibus plect. exhib. restit. Datum Budae die Dom. prox. a. F. Circumcis. Dni anno ejusdem 1470. Regni Nri anno 13. Coron. vo. 7.

Privilegiales hae habentur et in Suppl. C. D. T. IV, pag. 213 et 214.

Copia habetur in Coll. Msta Bibliothecae Coll. Reform. Claudiopol. T. II, p. 125.

*) Ejusdem tenoris Privilegiales dant per Mathiam R. Jobbagionibus anno 1474 ut ad oppid. Szászváros libere migrare valeant.

MATHIAE I., Comissionales ad Dicatores Comitatus de Doboka, ne Valachos in Radna Völgye commorantes in Medio nobilium dicti Comitatus dicent, sed eosdem ad Civitatem Bistriciensem secundum Donationem praecedentium Regum connumerent de Anno 1472.

Mathias Dei Gratia Rex Hung., Bohoem. etc. Fidelibus Nris Dicatoribus et Exactoribus quarumcunque Contributionum Nrum Taxarum et Collectarum in Cottu de Doboka pro Tempore constitutis Salutem et Gratiam! Exponitur nobis in personis Prudentum et Circumspectorum Judicis Juratorumque Civium et Communitatis Civitatis Nostrae Bistriciensis, quod licet alias universi Valachi in Districtu Radna Völgye commorantes per Divos Reges Hungariae nostros scilicet Praedecessores eidem Civitati in perpetuum donati fuissent, tamen his praeteritis temporibus Dicatorum Nrorum ab eadem Civitate ipsos Valachos separasset et in medium nobilium Cottus praedicti numerasset, atque dicasset in praejudicium Libertatum eorum et damnum non modicum. Unde Fidelitati Vestrae firmiter mandamus, quatenus perceptis praesentibus, si sic est, ut nobis expositum exstitit, extunc per amplius ipsos Valachos in medium nobilium non

dicetis, sed ad ipsam Civitatem secundum Donationes praefatorum Regum pertinere, ac in omnibus Libertatibus, quibus alias usi fuerunt, uti permittatis et permitti facere debeatis. Secus non facturi. Praesent. plect. exhibbs restit. Datum Jaurini in Profesto Beati Emerici Ducis A. Dni 1472. Regni Nostri A. 5todecimo Coron. A. nono.

Orig. exstat in Archivo Bistriciensi, Copia vero sub Nro. aulico 523, 1761.

NOVAE DONATIONALES MATHIAE I. Pro Saxonibus super Fogaras et Omlás de Anno 1477.

Mathias D. Gr. Rex Hung., Bohaem. etc. ad perpetuam rei memoriam. Licet cunctorum sub comissa nobis divinitus constitutorum curam et sollicitudinem habeamus ipsorumque commoda Regia munificentia prosequi intendamus, illos tamen praerogativa specialioris Gratiae nunc novarum Donationum titulis, nunc jurium antiquorum restaurationibus amplectimur, quos in opere Fidelitatis fervidos, et exhibitione servitiorum indefessorum sollicitudine sedula comperimus insistentes. Proinde attendentes satis grata atque Magna fidelium servitiorum merita fidelium nostrorum Circumspectorum Judicis ac Juratorum Civium et Hospitum Civitatis Nrae Cibiensis, ac Saxonum in septem sedibus commorantium, quae ipsi primum sacrae dicti Regni Nri Hungariae Coronae et tandem Matti Nrae cum omni ferventis Animi zelo et fidelitatis constantia exhibuerunt, considerantes etiam damna, quae ipsi per Valachos plerumque susceperunt, volentes igitur ipsis benevolentiam Nram Regiam ostendere fructuosam, Districtum Fogaras vocatum et Possionem Omlasch *) appellatam, in quorum pacifico Dominio, licet iidem Cives et hospites ac Saxones se a dudum ex Donatione Nra, ac Confirmatione desuper facta perstitisse ac etiam nunc persistere dicant, ex quo tamen novissime dictae Litterae nostrae Donationales et Confirmationales simul cum certis aliis rebus et bonis ipsorum per Valachos latrones **), cum quidam ex ipsis Civibus, apud quos hujusmodi Literae habebantur, hinc Transsilvaniam ingrederentur, oblatae essent, et formidarent, concessu temporum exinde juribus eorum periculum posse eveniri, supplicarunt nobis, ut ipsis superinde generose providere dignaremur. Nos igitur tum praemissorum eorum intuitu Servitiorum, tum vo. quia Casus nocivos cunctorum fidelium nostrorum reformationis beneficio, et per remedia opportuna restaurare consvevimus, ipsum Districtum Fogaras ac Possionem Omlasch simul cum Villis ac Possionibus in eodem Districtu habitis, et ad ipsam Possionem Omlasch pertinentibus, ac pariter cum cunctis aliis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, Terris videlicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, virgultis, silvis, et nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearum promontoriis, aquis, fluviis, aquarumque decursibus, piscinis, piscaturis, molendinis et locis molendinorum, generaliter vo. quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis, et antiquis, praemissis sic, ut praefertur stantibus, et se habentibus, memoratis Judici, et Juratis Civibus et Hospitibus ac toti Communitati dictae Civitatis Nrae Cibiniensis ac Saxonibus praenotatis de novo, et ex Novo ac Novae nostrae Donationis titulo dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendum, possidendum pariter et habendum. Salvo jure alieno. Harum nostrarum, quibus sigillum nostrum secretum est appensum vigore et testimonio Literarum mediante: quas in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum Budae Feria III, prox. post Fest. B. Laurentii Martyr. a. D. 1472. Regnorum nostrorum an. Hungariae 15. Cor. 9. Bohaem. an. 4.

NB. Donationales has transumsit et confirmavit Mathias Rex 1483. 8. Calend. Septem. ad supplicationem Thomae Altenburger et Michaelis Polner Magistrorum Civium Civitatis Cibiniensis et Segesvariensis.

Has dein Confirmationales iterum transumsit Uladisl. Rex Budae in Fest. Division. Apost. An. 1503. Habentur in Archivo nationali Cibin. sub Nro 25.

NB. Supersunt etm. statutorio relatoriae Capit. Alben. Tranniae de 1472 phibentes, quod Saxones in Fogaras et Omlasch nemine contradicente statuti fuerint eodem An. 1472 item in Archivo Nation. Saxon. sub Nro. Archiv. 343. — Fragment. harum Donational. a. 1472 edidit Schlözer p. 67; Eder de init. p. 160; Grundvrfass. p. 73; vide Eder in Felm. p. 57 et 230.

---

*) Hodie Sedis Cibin.
**) Hm! Nota manuscrisului.

OBSERVATIUNI STATISTICE
despre comerciulu Europei.

(Капътȣ.)

Котерчїȣл се maї ажȣтъ ѫнкъ кȣ mezїеле ȣрмъторїе:

I. Кȣ портȣрїле лїбере (porti franchi). Ȣнеле портȣрї сеѫ лїтанȣрї с'аȣ dекїарат лїбере пентрȣ а maї лъцї котерчїȣл de mape; портȣрїле ачесте аȣ лїбертъцї партїкȣларї, каре алте портȣрї нȣ ле аȣ. апа пъїле каре їнтръ їн ачесте портȣрї, нȣ плътеск nimika, о фóрте пȣцинȣ de naie ші de марфеле каре ле adȣкȣ; їн портȣрїле ачесте é конческȣ котерчїȣл ла тóте пъчїȣнїле фъръ dicтїнчїȣне de релецїȣне, градȣ ші алте асеmenї, їн орї че тѫтпȣ de паче сеѫ de ресбелȣ. Портȣрї лїбере сȣнт: Марсїлїа, Ценȣа, Лїворно, Чївїта векїа, Ancona, Трїесте, Венецїа ші maї тоте портȣрїле mapitime, каре сȣнт їн пȣсечїȣнїле челе maї опортȣне.

II. Кȣ трактателе de котерчїȣ. Dела пачеа ȣтраїектанъ din 1713, челе maї тȣлте конвенчїȣнї інтерпеньчїȣнарї се фечеръ пентрȣ inaintapea ші іnлеспіреа котерчїȣлȣї їнтре церїле Еȣропеї. Астъзї нȣ é нїчї ȣн стат каре се н'аїбъ трактате, каре фавореск котерчїȣл естерпȣ dipeнтаmente аȣ indipeнтаmente.

III. Кȣ консȣлателе ші аценцїеле. Ачесте сȣнт dерегъторїї ашезате прїн пїацеле негȣцъторешті челе стръїне пентрȣ апърареа негȣцъторїлорȣ ші а търїнарїлор статȣлȣї пе кареле-лȣ репрезентъ, пентрȣ атенестрареа dрептъцеї, пентрȣка съ вегїезе кȣт се цїнȣ трактателе de котерчїȣ ші съ факъ їнформъчїȣнї їн їнтересȣл церїлор пе каре ле інфъцошéзъ. Нȣ нȣта стателе челе тарї, та ші челе de opdinea їнфїтъ цїнȣ консȣлате ші аценцїе de котерчїȣ респѫndite прїн тóтъ Еȣропа, ѫнкъ ші прїн алте пърцї але лȣтїї.

IV. Кȣ сочїетъцїле о котпанїеле de котерчїȣ. Сочїетате de котерчїȣ се zїче ачеа, кареа é аȣторатъ de гȣвернїȣл респектївȣ прїн ȣн актȣ пȣблїк ка се потъ есерчїта котерчїȣл престе тот, о нȣтаї ȣн рат de котерчїȣ їн партекȣларе.— Котерчїȣл кȣ лȣтеа таре нȣ-л пóте пȣрта ȣн отȣ сїнгȣр фїї кът de авȣт, фїїndкъ се черȣ кълъторїї лȣнцї ші перїкȣлóсе ші спесе нетъсȣрате, пентрȣ ачеа тȣлцї ші ȣнеск капїтарїеле ші аша котпȣн сочїетъцї негȣцъторешті, теркантїлї, котерчїалї ш. а. Чеа таї векїъ сочїетате негȣцъторескъ ші таї ренȣтітъ їн тóтъ лȣтеа é сочїетатеа (compagnia) врїтанїкъ а Indїелор de ресъріт, кареа о deскрїȣ ачї не скȣртȣ ка се-ші пóтъ фаче лекторїȣл їнтїнȣїре deспре ачесте сочїетъцї негȣцъторешті.

Сочїетатеа ачéста с'а їнчепȣт їн 1600, ші прївїлецїȣл еї фȣ пророгат прїн ȣн актȣ de парлатент їн ан 1834. Фȣ пȣсъ їн актївїтате ла їнчепȣт кȣ ȣн капїтарїȣ de 72,000 л. стерлїне (1 л. фаче ка ла 10 фл. т. к.), ітпърцїт їн акчїȣнї кѫте de 50 л. с. фїїкареа акчїȣне; конферїnd фїїкаре акчїȣністȣ кѫте 50 л. с. с'а креат нȣтїтȣл капїтарїȣ de 72,000 л. с., кȣ ачестȣ капїтарїȣ а їнчепȣт чеа сочїетате а се негȣцъторї, ші а дȣс-о ла атѫта de астъзї domnenтe престе о попоръчїȣне de 100,000,000 de локȣїторї, dела ачештїа търцеа їн анїї трекȣцї ȣн венїтȣ таї таре de 17,000,000 л. с. пе анȣ. Ма акȣт деве съ фїї ші таї таре венїтȣл, фїїndкъ їн анїї de кȣрѫnd а таї фъкȣт кȣчерїрї їн чентрȣл Асїеї. Сочїетатеа Indїелор цїне о арматъ de 300,000. афаръ de нȣтерȣл чел таре de dерегъторї, та солdацїї чеа таї таре парте сȣнт indianї комаndацї de енглезї. Офїчїалїї арматеї ші dерегъторїї енглезї сȣїе ла ȣн нȣтер de 60,000.

Ачест нетесȣрат ші ȣнїк ставеретѫнтȣ негȣцъторескȣ ста сȣптȣ нетїжлочїта dіренчїȣне а негȣцъторїлор din Лондра, карїї сȣнт соцї пърташї ла dѫнсȣл. Ставеретѫнтȣл аре dіренторїї сеї, фїїкареле dіренторе de весъ пошédъ чел пȣцїн доȣе тїї de лївре стерлїне їн акчїȣнї, ші ретѫне їн dерегъторїъ патрȣ анї. Dіренчїȣнеа ѫнсашї dела а. 1784 фȣ пȣсъ сȣптȣ вегїереа ȣнеї котїсїȣнї гȣвернїале їн кѫт се цїне de лȣкрȣрїле полїтїче ші тїлїтаре, din контръ їн атенестръчїȣнеа екопотїкъ ші їн котерчїȣ гȣвернїȣл нȣ се тестекъ. Сочїетатеа dелїберъ асȣпра ресбелȣлȣї ші асȣпра пъчеї, та фъръ de інвоїреа гȣвернїȣлȣї врїтанїк нечї пóте їнчепе ресбелȣ нечї пóте інкїїé паче. Конфереѫнтȣл dерегъторїїлор сȣперїóре есте dрептȣл рецелȣї, ші нȣмереа комаndантелȣї сȣпретȣ песте оштїрї dеnїnde кȣ тотȣл dела капȣл статȣлȣї, dенȣмереа ачестора din dерегъторїе ѫнкъ dепїnde dела реце, їéръ стїпеndїеле се плътеск тóте de кътръ сочїетате. Фїреште къ кѫштїцеле челе тарї ле ітпърцеск соцїї негȣцъторї їнтре сїне.

Еакъ сочїетатеа негȣцъторéскъ чеа таї форmidаверъ din лȣте!

Сȣнт треї спечїї de сочїетъцї негȣцъторешті: сочїетате їн нȣте колектївȣ; їн акоmanditъ; ші аноnїтъ. Сȣнт апої асоцїачїȣнїле їн партечїпъчїȣне. Кȣт се кȣтпȣн ачесте, їн че се ȣнеск ші їн че dїфереск, каре есте фолосȣл лор

партікѕларъ конфрѕнгжidѕле ѕпеіе кѕ челелалте арéтъ dрептѕл негѕцъторескѕ. — Ачі нѕmaĭ атжга maĭ incemnѕ, къ in Англіа maĭ сѕнт ші алте сочіетъцĭ негѕцъторешті афаръ de. сѕспѕmіта, н. е. левантікъ, балтікъ, рѕсікъ, атбѕрцікъ ш. а. In Іспаніа é сочіетатеа філіпінъ, de Абана; in Оланdа сочіетатеа кінеzъ; in Данія сочіетатеа реале асіатікъ; in Свеція сочіетатеа пентрѕ Indiеле de ресъріт; in Рѕсія компаніа рѕсъ-амерікапъ; in Аѕстріа сочіетатеа Лloid.

V. Асекѕръчіѕпіле ѫнкъ сѕ ѕп mezѕ фóрте пѕтінте пентрѕ inaintареа котерчіѕлѕĭ. Асекѕратѕл плътеште ѕп determinат прочент ал валореĭ лѕкрѕлѕĭ, каре вре съ-л асекѕре, ші асекѕръторіĭ (сочіетатеа) се облегъ къ-л вор deсdъѕна, dакъ ва пъці вре ѕп damnѕ in лѕкрѕл асекѕрат. Фіреште къ асекѕръчіѕпіле сѕнт регѕлате прін леці. Се пот асекѕра тóте лѕкрѕріле каре потѕ фі сѕпѕсе ла перікле ші каре се пот сокоті in бапĭ; аша сѕнт търфіле de а се стръпѕрта dintр'ѕп лок intр'алтѕл пе mаре о пе ѕскат, каселе, edефечеле in контра фокѕлѕĭ, семенътѕріле in контра гржпdineĭ, віéца оаменілор ш. а. Асекѕръчіѕпіле негѕцъторешті челе maĭ комѕпĭ сѕнт челе mарітіmе,

VI. Комерчіѕл се impedeкъ прін вътĭ ші се іпленпеште кѕ стерцереа ачестора. Аша с'а інцелесѕ Аѕстріа кѕ Прѕсіа ка се штéргъ вътіле intре ачесте доѕе церĭ; maĭ nainte ера ші intре Аѕстріа кѕ Ѕнгѕрія. Асетепе лігъ а фъкѕт Аѕстріа кѕ Modena ші кѕ Парта.

VIII. Intре mezеле комерчіѕлѕĭ се пѕmеръ in ѕрmъ institѕтеле de постъ ші de телеграфĭ пентрѕ ѕсѕл статѕлѕĭ ші ал прівацілор; ші in ѕрmъ конвенчіѕпіле Статeлор пентрѕ introdѕчереа ачелеі-аші монете, пондѕ, месѕръ etc. Е. Ѕ.

ЖЖІА

Лецендъ*) imitатъ dѕпре zічера попорапъ.

Ѫнтре Прѕтѕ ші 'нтре Сіретѕ,
Че maĭ mѕлт de anĭ о mie
Апъ limpede тріmетѕ
Пъп' ла Dѕпъре'п кътпіе,
Есте ѕп лакѕ *) ка mареа 'нтіne,
De тѕнчеĭ ѕтброшĭ ѫнчіне.

Nічĭ ѕп ріѕ din сінѕл лор
Nѕ ръварс' а сале апе,
Кѕ пѕтрецѕл кѕргъторѕ
Ачел лакѕ ка съ'л adапе,
Че din фѕndѕ петъсѕрат
Лакѕл кренте не 'нчетат.

Ачел лакѕ, кънd есте лінѕ,
De вънт ѕndа пѕ'ĭ се 'пкреацъ,
Ла окĭ сéтънъ denлінѕ
Кѕ ѕп dіскѕ лѕчіѕ de геацъ,
Сеаѕ крістал кеар, чé-аѕ ръсфрънт
Болт' азѕръ пре пътъпт.

Nóптеа кънd те-апропіеzĭ
Кътръ апеле ачеле,
Ѫп черіѕ ші ѫп лакѕ превеzĭ
Столѕ de лѕчітóре стеле,
Лѕпа цос ші лѕпа сѕс,
Ші 'п лакѕ кѕрсѕ'ĭ спре апѕс.

Nѕ 'нцълеці de'ĭ adевърѕ,
Сеаѕ фантасіе, аѕ deакъ
Лакѕл свіе-се спре черіѕ,
Вер спре лакѕ черіѕл се плеакъ;
Къ de каzĭ ѫп а лѕĭ фѕndѕ,
Самеnĭ mezѕ ѫп глобѕ ротѕndѕ.

Аша кънd é тіmпѕ фрѕmос
Окіѕл се аdеmенеазъ,
Dар ва фі mѕлт inimос
Міліапѕл че кѕтеазъ
Ла лакѕ поаптеа а вені,
Фъръ а се ѫнгріжі.

Къ авеа аѕ ѫнсерат,
Веzĭ пе лакѕ кѕт скъпteiézъ
De вертĭ столѕ ѫпаріпат
Пъпъ тречe а поnцеĭ mеазъ,
Ші атѕнче dесе-орĭ
О стеа каdе 'п лакѕ din порĭ.

(Ва ѕрmа.)

*) Лецепdа ѫпсеmнъ, історісіреа ѕпеĭ тъmплърĭ кѕвіоасе.

*) Лакѕл Dѕрохоіѕлѕĭ деспре каре сѕпъ ѫнтре попорѕ асетепе лецендъ, ші ѫп каре есте оберша рівлѕĭ Жжіеі.

Редакторѕ респѕпъторіѕ
ІАКОБѢ МѢРЪШАНѢ.

Едіціѕпеа ші тіпарівлѕ лѕĭ
ІОАНЕ ГѢТТ.